

Αἰ μὲν οὖν πορφύραι τοῦ ἔαρος συναθροίζονται εἰς ταῦτὸ ποιοῦσι τὴν καλουμένην μελίκην. Τοῦτο δ' ἐστὶν οἶον κηρίον, πλὴν οὐχ οὕτω γλαφυρόν, ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἰ ἐκ λεπυρίων ἐρεβίνθων λευκῶν πολλὰ συμπαγείη. Οὐκ ἔχει δ' ἀνεωγμένον πόρον οὐθὲν τούτων, οὐδὲ γίνονται ἐκ τούτων αἱ πορφύραι, ἀλλὰ φύονται καὶ αὐταὶ καὶ τὰλλα τὰ ὅστρα-

κόδερμα ἐξ ὁὗτος καὶ συσπύεως. Τοῦτο δὲ συμβαίνει ὥσπερ ἀποκάθαρμα καὶ ταύταις καὶ τοῖς κήρυξιν· κηριάζουσι γὰρ καὶ οἱ κήρυκες. (2) Γίνονται μὲν οὖν καὶ τὰ κηριάζοντα

τῶν ὀστρακοδέρμων τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἄλλοις ὀστρακοδέρμοις, οὐ μὴν ἄλλα μᾶλλον ὅταν προὔπαρξῃ τὰ ὁμοιογενῆ. Ἀφίᾳσι γὰρ ἀρχόμενα κηριάζειν γλισχρότητα μυξώδη,

ἐξ ἧς τὰ λεπυριώδη συνίσταται. Ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα διαγίγεται, ἀφίᾳσι δ' [οἶον] ἰχθῶρα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ γίνονται ἐν τῇ γῇ συστάντα πορφύρια μικρὰ, ἃ ἔχουσιν ἀλίσκονται αἱ πορφύραι ἐφ' αὐτῶν, ἔνια δ' οὐπω

διηκριβωμένα τὴν μορφήν. Ἐὰν δὲ πρὶν ἐκτεκεῖν ἁλῶσιν, ἐνίοτε ἐν ταῖς φορμίσις οὐχ ὅπου ἔτυχεν ἐκτίκτουσιν, ἀλλ' εἰς ταῦτ' ἰοῦσαι, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ θαλάττῃ, [πλὴν] ἀλλὰ διὰ τὴν στενοχωρίαν γίνονται οἷον βότρυς. (3) Εἰσὶ δὲ τῶν

הפורפורות מתאספות בלהקות באביב במקום מסוים ומייצרים מה שנקרא "כוורת" הדומה לכוורת הדבורים, אבל שאינה מסודרת כל כך כמוה, אלא נראית כמו מוץ החומס הלבן הקטן דחוס יחד. אמנם, אין באף אחד מאלו פתח, ואין הפורפורות מתהוות מהם.

אלו, וכל הצדפות האחרות מתהוות מבוץ ורקבון. במקרה של שני אלו: הפורפורה והחצוצרה גם האחרונה מייצרת כוורת – הכוורת היא צואה בעצם. ברם, אעפ"י שנוון שצדפות מכוורות, ואלו מתהווים באותה דרך של שאר הצדפות, מכל מקום הם נוצרים במספרים יותר גדולים באותם מקומות שכבר היו שם מאותו מין. כשמתחילים להתכוור הם מפרישים חומר כליחה דביקה שמתיצבת למבנים כמו מוץ.

אלו האחרונים נמסים, אמנם מניחים את תכולותם על הקרקע וממקום זה מתהווים הפורפורה הקטנים הנוצרים בארץ. הגדולים נצודים עם הקטנים האלה על גביהם; יש מהם כל כך קטנים שעוד אין להם צורה ניכרת. אם הם נצודים קודם שיצרו את ההפרשה הזו, אפשר שייצרו אותו בתוך הסלים, ולא בכל מקום אלא במקום אחד כשכולם יתאספו יחד, בדיוק כמו שעושים בים; ובגלל צרות המקום, התוצאה היא כמו אשכול ענבים.

¹ יסוד התרגום לאריסטו כאן הוא על פי תרגומו של A.L. Peck for The Loeb Classical Library series (Harvard University, 1970).

πορφυρῶν γένη πλείω, καὶ ἔναι μὲν μεγάλαι, οἷον αἱ περὶ τὸ Σίγειον καὶ Λεκτὸν, αἱ δὲ μικραὶ, οἷον ἐν τῷ Εὐρίπῳ καὶ περὶ τὴν Καρίαν, καὶ αἱ μὲν ἐν τοῖς κόλποις μεγάλαι καὶ τραχεῖαι, καὶ τὸ ἄνθος αὐτῶν αἱ μὲν πλείσται μέλαν ἔχουσιν, ἔναι δ' ἐρυθρὸν καὶ μικρόν· γίνονται δ' ἔναι τῶν μεγάλων καὶ μνααῖαι· αἱ δ' ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς καὶ περὶ τὰς ἀκτὰς τὸ μὲν μέγεθος γίνονται μικραὶ, τὸ δ' ἄνθος ἐρυθρὸν

ἔχουσιν. Ἔτι δ' ἐν μὲν τοῖς προσβορείοις μελαιναι, ἐν δὲ τοῖς νοτίοις ἐρυθραὶ, ὥς ἐπὶ τὸ πλείστον εἰπεῖν. (4) Ἀλίσκονται δὲ τοῦ ἔαρος, ὅταν κηριαῶσιν· ὑπὸ κύνα δ' οὐχ ἀλίσκονται· οὐ γὰρ νέμονται, ἀλλὰ κρύπτουσιν ἑαυτὰς καὶ φωλεύουσιν. Τὸ δ' ἄνθος ἔχουσιν ἀνὰ μέσον τῆς μήκωνος

καὶ τοῦ τραχήλου· τούτων δ' ἐστὶν ἡ σύμφυσις πυκνὴ, τὸ δὲ χρῶμα ἰδεῖν ὥσπερ ὑμῖν λευκός, ὃν ἀφαιροῦσιν· θλιβόμενος δὲ βάπτει καὶ ἀνθίζει τὴν χεῖρα. Διατείνει δ' αὐτόθεν οἷον φλέψ· τοῦτο δὲ δοκεῖ εἶναι τὸ ἄνθος· ἡ δ' ἄλλη φύσις [στερίφη] οἷον στυπτηρία. Ὅταν δὲ κηριαῶσιν αἱ πορφύραι, τότε χεῖριστον ἔχουσι τὸ ἄνθος. (5) Τὰς μὲν οὖν μικρὰς

μετὰ τῶν ὀστράκων κόπτουσιν· οὐ γὰρ ῥᾶδιον ἀφελεῖν· τῶν δὲ μειζόνων περιελόντες τὸ ὄστρακον ἀφαιροῦσι τὸ ἄνθος. Διὸ καὶ χωρίζεται ὁ τράχηλος καὶ ἡ μήκων· μεταξὺ γὰρ τούτων τὸ ἄνθος, ἐπάνω τῆς καλουμένης κοιλίας· ἀφαιρεθέντος οὖν, ἀνάγκη διηρησθαι. Σπουδαῖζουσι δὲ ζώσας κόπτειν· ἐὰν γὰρ πρότερον ἀποθάνῃ, συνεξεμεῖ τὸ ἄνθος· διὸ καὶ φυλάττουσιν ἐν τοῖς κύρτοις, ἕως ἂν ἀθροίσωσι καὶ

σχολάσωσιν. (6) Οἱ μὲν οὖν ἀρχαῖοι πρὸς τοῖς δελέαισιν οὐ καθίσαν, οὐδὲ προσήπτον τοὺς κύρτους, ὥστε συνέβαιεν ἀνεσπασμένην ἢ πολλὰς ἀποπίπτειν· οἱ δὲ νῦν προσάπτουσιν, ὅπως, ἐὰν ἀποπέσῃ, μὴ ἀπολλύηται. Μάλιστα δ' ἀποπίπτει, ἐὰν πλήρης ᾖ· κενῆς δ' οὐσης, καὶ ἀποσπάσαι χαλεπόν. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ συμβαίνοντα ἴδια περὶ τὰς

יש הרבה זנים של פורפורה: יש גדולים כמו אלו הנמצאים בסיגיון² ולקטון; ויש קטנים כמו הנמצאים באירופוס ובחופי קאריא. אלו שבמפרצים הם גדולים וגסים, וברובם ה'פרח'³ הוא 'מלך'⁴ — עם כי בכמה הוא אדום וקטן.⁵ כמה מהגדולים יכולים להגיע למשקל של מנה.⁶ אלו הנמצאים על החוף ועל חופים-סלעיים הם קטנים בגודלם ופרחם אדום.

ושוב, אלו שבאזורי הצפון הם 'מלנים', ובאזורי הדרום – אדומים, בדרך כלל. צדים אותם באביב כשמכוורים, אבל לא בימי "הכלב"⁷ כי אז הם לא אוכלים אלא מסתתרים בחורים.

ה'פרח' נמצא בין ה'מעקן'⁸ והצואר; הם מחוברים זה בזה היטב. צבעו הוא כמו קרום לבן והוא מה שאנשים מוציאים. כשמועכים אותו הוא מכתים וצובע את הידים. כעין וריד עובר בו,⁹ וכנראה זה עצמו הוא הפרח. שאר הממשות היא כמו אלו. פרחם הוא הכי גרוע אחרי שכורר.

אנשים שוברים את הקטנים – הקונכיה עם הכל – משום שאינו קל להוציאו; אמנם את הגדולים, מסירים את הקונכיא ומוציאים את הפרח. כדי לעשות זאת, מפרידים בין הצואר למעקן, כיון שהפרח יושב ביניהם למעלה מהמכונה 'הבטן', ולכן אי אפשר להוציאו בלי להפרידם. הם עושים כל השתדלות לשברם כל עוד הם חיים, כי אם מתים קודם לכן, הם מקיאים את הפרח; לכן הם מחזיקים אותם ברשתות,¹⁰ עד שאוספים מהם כמות הגונה ויש להם הזמן לטפל בהם. בזמנים שעברו לא הורידו את הרשתות עם הפתיון גם לא הצמידום אליהם, עם התוצאה שלעתים קרובות הבעל-חי נפל אחר שכבר משכו אותם למעלה; ברם, הדייגים של היום כן מצמידים אותם אליהם, כדי שאם הבעל-חי יפול – הוא לא אבוד. יש לו הנטיה הכי

² עיין המפה ב. Error! Reference source not found. למיקום כל המקומות המוזכרות.

³ הוא הנזל שבו צובעים.

⁴ את המלה היונית הזו אפשר לתרגם 'שחור', 'כהה-מאוד', וגם 'דיו' – וכדלקמן, עמ' 165.

⁵ לא ברור אם כוונתו שה'פרח' קטן או שהחלזון עצמו קטן.

⁶ הרומי, שהוא בערך 0.571 ק"ג!

⁷ הכוונה כשכוכב סיריוס (הכלב) מופיע שוב ברקיע בערך חודש ימים (בזמנם) אחרי תקופת תמוז.

⁸ מילולית – 'פרג'; הכוונה לכבד שלו.

⁹ היינו, בזה הקרום/הבלוטה.

¹⁰ התרגומים וכן המילון מתרגמים כ'סלי נצרים'; אמנם הרב הרצוג בספרו (עמ' 19) מתרגם כ'רשתות', והוא לא נופל מהם בידיעת השפה היוונית העתיקה.

גדולה ליפול כשהוא מלא;¹¹ אם הוא ריק,¹² אז קשה להורידו אפילו בכח. אז בסדר, אלו התופעות המיוחדות של הפורפורה.

באותה דרך שמתהווה הפורפורה מתהווה החצוצרה, וגם באותה עונה. בנוסף, יש 'צפורן'¹³ לשתי הבריות אלו, כמו בשאר ה'סטרומבוסים'.¹⁴ מלידה יש להם את אלו,

ואוכלים על ידי השתרבות מה שמכונה 'הלשון' מתחת לצפורן. במידתה, לשון הפורפורה גדולה מאצבעו של איש; באמצעותה הבעל-חי אוכל וקודח לתוך קונכיותם של בריות אחרות – ושל מינו. שניהם, הפורפורה והחצוצרה מאריכים ימים; הפורפורה חי כשש שנים, וכל שנה רואים גידולו מהמרווחים בספירת הקונכיה. גם הצדפות (mussels) מייצרים 'כוורות'.

ספר שמיני,¹⁵ כ

בעוד ששאר הצדפות נהנות משנים גשומות, חריג הוא הפורפורה. ההוכחה לזה: כשמניחים אותם בשפך נהר, הם מתים באותו יום שטועמים את המים. ואחרי שנצודים, הפורפורה חי בערך חמשים יום. הם נזונים זה מזה, כי מתהווה על הקונכיה שלהם מין אצה או אזוב-ימי. האוכל משליכים להם, אומרים שהוא בשביל המאוזנים, לגרום להכבדת הבעל-חי.

ויטרוויוס¹⁶

על אודות האדריכלות, פרק יג¹⁷

De Architectura, Caput Tertium Decimum

[1] Incipiam nunc de ostro dicere, quod et carissimam et excellentissimam habet praeter hos colores aspectus suavitatem. It autem excipitur e conchylio marino, e quo purpura efficitur, cuius non minores sunt quam ceterarum <rerum> naturae considerantibus admirationes, quod habet non in omnibus locis, quibus nascitur, unius generis colorem, sed solis cursu naturaliter temperatur.

[1] עתה יש לדבר על האוסטרורום,¹⁸ העולה על כל הצבעים שתוארו עד עתה בערכו וברושם הנהדר [שהוא יוצר]. מפיקים אותו מצדפת ימית, שממנה מייצרים את הפורפורה, והוא מרשים את המתבונן בו יותר מכל דבר אחר בטבע, שכן אין בו גוונים זהים בכל מקום בו הוא מצוי, אלא הוא משתנה בהשפעת מסלול מהלכה של שמש.

¹¹ עיין לקמן דברי פליניוס (ב, מב).

¹² עיין לקמן בדברי פליניוס (ב, מא) ואייליאן (ט, ו).

¹³ Operculum באנגלית; קליפה קשה בצורת צפורן שמכסה הפתח כשהשבלול נסוג תוך קונכיתו.

¹⁴ בעלי הקונכיה הספירית.

¹⁵ עפ"י תרגומו של D.M. Balme בהנ"ל (1991).

¹⁶ עפ"י תרגומו של רוני רייך, דביר, 1997.

¹⁷ יש לזכור שכאן לא מדובר על צביעת אריגים, אלא על פיגמנטים לציורי קיר. והגוונים השונים שמפיקים מהפורפורה, הנם גווני ה'דס' עצמו שמכילים אותו לצבוע הקירות.

¹⁸ היינו פורפורה שמקורו בקונכיות (וכדלקמן), לעומת צבע פורפורה ממקור צמחי.

πορφύρας ἐστὶν ὁ αὐτὸν δὲ τρόπον γίνονται ταῖς πορφύ-
ραις καὶ οἱ κήρυκες, καὶ τὴν αὐτὴν ὥραν. (7) ἔχουσι δὲ
καὶ τὰ ἐπικαλύμματα κατὰ ταῦτ' ἀμφοτέρω, καὶ τὰλλα τὰ
στρομβώδη ἐκ γενετῆς ἅπαντα· νέμονται δ' ἐξείροντα τὴν

καλουμένην γλῶτταν ὑπὸ τὸ κάλυμμα. Τὸ δὲ μέγεθος τῆς
γλῶττης ἔχει ἡ πορφύρα μείζον δακτύλου, ὃ νέμεται καὶ
διατρύπῃ τὰ κογχύλια καὶ τὸ αὐτῆς ὄστρακον. Ἔστι δὲ καὶ
ἡ πορφύρα καὶ ὁ κήρυξ ἀμφοτέρω μακρόβια· ζῇ γὰρ ἡ πορ-
φύρα περὶ ἑτη ἑξ, καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν φανερά ἐστιν ἡ
αὐξήσις τοῖς διαστήμασι τοῖς ἐν τῷ ὄστράκῳ τῆς ἐλικος.

14. Τῶν δ' ὄστρακοδέρμων συμφέρει τοῖς ἄλλοις τὰ
ἐπομβρὰ ἔτη, πλὴν ταῖς πορφύραις. Σημεῖον δέ· ὅταν γὰρ
τεθῇ οὗ ποταμὸς ἐξερεύγεται, καὶ γεύσωνται τοῦ ὕδατος,
ἀποθνήσκουσιν αὐθημερόν. Καὶ ζῇ δ' ἡ πορφύρα, ὅταν θη-
ρευθῇ, περὶ ἡμέρας πεντήκοντα. Τρέφονται δ' ὑπὸ ἁλλήλων·
ἐπιγίνεται γὰρ ἐπὶ τοῖς ὄστράκοις ὥσπερ φῦκός τι καὶ βρύον.
Ἄ δ' ἐμβάλλουσιν εἰς τροφήν αὐταῖς, τοῦ σταθμοῦ φασὶ
χάριν εἶναι πρὸς τὸ πλεόν ἐλκεῖν. (15) Τοῖς δ' ἄλλοις οἱ

[2] Itaque quod legitur Ponto et Gallia, quod hae regiones sunt proximae ad septentrionem, est atrum; progredientibus inter septentrionem et occidentem invenitur lividum; quod autem legitur ad aequinoctialem orientem et occidentem, invenitur violacio colore; quod vero meridianis regionibus excipitur, rubra procreatur potestate, et ideo hoc Rhodo etiam insula creatur ceterisque eiusmodi regionibus, quae proximae sunt solis cursui.

[3] Ea conchyilia, cum sunt lecta, ferramentis circa scinduntur, e quibus plagis purpurea sanies, uti lacrima profluens, excussa in mortariis terendo comparatur. Et quod ex concharum marinarum testis eximitur, ideo ostrum est vocitatum. Id autem propter salsuginem cito fit siticulosum, nisi mel habeat circa fusum.

Caput Quartum Decimum

[1] Fiunt etiam purpurei colores infecta creta rubiae radice et hysgino, non minus et ex floribus alii colores. Itaque tectores, cum volunt sil atticum imitari, violam aridam coicientes in vas cum aqua, confervefaciunt ad ignem, deinde, cum est temperatum, coiciunt <in> linteum, et inde manibus exprimentes recipiunt in mortarium aquam ex violis coloratam, et eo cretam infundentes et eam terentes efficiunt silis attici colorem.

[2] Eadem ratione vaccinium temperantes et lactem miscentes purpuram faciunt elegantem. Item qui non possunt chrysocolla propter caritatem uti, herba, quae luteum appellatur, caeruleum inficiunt, et utuntur viridissimum colorem; hacc autem infectiva appellatur. Item propter inopiam coloris indici cretam selinusiam aut anulariam vitro, quod Graeci *isatin* appellant, inficientes imitationem faciunt indici coloris.

[2] זה המצוי בפונטוס ובגאליה הוא שחרחר, משום שאזורים אלה הם הקרובים ביותר לצפון, כאשר מתקדמים לאזור שבין הצפון והמערב מוצאים אותו ליידום¹⁹; ומאידך, אלו הנאספים במשווה בין המזרח למערב²⁰ מצוי צבע הסיגלית²¹; זה המצוי בארצות הדרומיות הוא אדום בתכונותיו, כמו באי רודוס וביתר האזורים הסמוכים למסלול מהלכה של שמש.

[3] לאחר שהצדפות נאספו, יש לפצחן בכלי ברזל, והמכה סוחטת מתוכן את הנוזל הפורפור כמו פרץ של דמעות. ממשיכים להכינו על ידי מיצוי בתוך מכתש. הוא מכונה "אוסרטום" משום שהוא לקוח מתוך הצדפות של רכיכות ימיות. מפאת מלחיותו הוא מתייבש במהירות אלא אם יוצקים עליו דבש.

פרק יד

[1] צבעים פורפוריים ניתן ליצור גם על ידי צביעת גיר כרתי בשורש פואה ובהיסגינום²². צבעים אחרים נעשים מפרחים. כאשר אומני תמשיחי-הקיר מבקשים לחקות אוכרה אטית, הם מכניסים לתוך כלי עם מים פרחי סיגלית מיובשים, ומרתיחים אותם. לאחר מכן, כאשר התערובת מוכנה, היא נוצקת על בד פשתן ונסחטת בידיים. את המים, שנצבעו על ידי פרחי הסיגל, אוספים במכתש, לתוכו יוצקים סיד, כותשים אותו, ומתקבלת אוכרה אטית צהובה.

[2] באותה דרך מייצרים פורפור בכך שמערבבים וקיניום²³ עם חלב. מי שאין בידם להשתמש בכריסוקולה ליצירת ירוק, מפאת יוקר, צובעים את הקאירוליום²⁴ בצמח המכונה לוטום²⁵ וכך מקבלים צבע ירוק בוהק. זה המכונה בשם 'ירוק הצבעים'. כמו כן, כאשר אין בנמצא אינדיגו²⁶ צובעים גיר סלינוזי או אנולארי בוטיריום, אותו מכנים היוונים בשם 'איסטיס'²⁷, ויוצרים בכך חיקוי לאינדיגו.

¹⁹ בדרך כלל מתרגמים "כחול"; המובן המדויק של המלה הוא הצבע של חבורה.

²⁰ בלטינית יש כאן אריכות מילים שלא מובן בדיוק מה רצונו לומר. אפשר שהכוונה אינו "בין המזרח למערב", אלא הכי מזרח למערב באותו קו רוחב; היינו הכי מזרח והכי מערב באגן הים התיכון.

²¹ מה שנקרא כיום "סיגל".

²² צבע אדמדם שלקחו מבלוטה מעל איזה שיח שהוא, ואפשר שהיתה כנימה שחיה על השית.

²³ אוכמניה, או פרי אחר דומה לה (whortleberry).

²⁴ הכוונה של מלה זו כאן היא לכחול-מצרי, צבע סינטי (ויטרוביוס מתאר איך מכינים אותו בספרו 7.11.1).

²⁵ צמח שמפיקים ממנו צבע צהוב; weld באנגלית.

²⁶ *Indigofera tinctoria*; קלא-אילן של חז"ל, והני"ל של הערביים (וכמו שנבאר באריכות לקמן).

²⁷ *Isatis tinctoria*. מחזר במשנה שבת ט, ה; כלאים ב, ה; מגילה ד, ו – ושאר מקומות בדברי חז"ל.

τύρος δ' ἐστὶν ὅλη νῆσος σχεδὸν τι συνφιμισμένη παραπλησίως ὥσπερ ἡ Ἄραδος, συνήπται δὲ χώματι πρὸς τὴν ἡπειρον, ὃ κατεσκεύασε πολιορκῶν Ἀλέξανδρος: δύο δ' ἔχει λιμένας τὸν μὲν κλειστὸν τὸν δ' ἀνειμένον, ὃν Αἰγύπτιον καλοῦσιν. ἐνταῦθα δὲ φασὶ πολυστέγους τὰς οἰκίας ὥστε καὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ μᾶλλον: διὸ καὶ σεισμοὺς γενομένους ἀπολιπεῖν μικρὸν τοῦ ἄρδην ἀφανίσαι τὴν πόλιν. ἡτύχησε δὲ καὶ ὑπ' Ἀλεξάνδρου πολιορκία ληφθεῖσα: ἀλλὰ τῶν τοιούτων συμφορῶν κατέστη κρείττων καὶ ἀνέλαβεν αὐτὴν τῇ τε ναυτιλία, καθ' ἣν ἀπάντων τῶν ἀεὶ κρείττους εἰσὶ κοινῇ Φοίνικες, καὶ τοῖς πορφυρεῖσι: πολὺ γὰρ ἐξήτασται πασῶν ἡ Τυρία καλλίστη πορφύρα: καὶ ἡ θήρα πλησίον καὶ ἄλλα εὐπορα τὰ πρὸς βαφὴν ἐπιτήδεια: καὶ δυσδιάγωγον μὲν ποιεῖ τὴν πόλιν ἡ πολυπληθία τῶν βαφείων, πλουσίαν δὲ διὰ τὴν τοιαύτην ἀνδρείαν

כל [עיר] צור היא אי, נבנה באותה צורה כמו אראדוס. היא מחוברת ליבשת באמצעות תלולית שהרים אלכסנדרוס כשהצר עליה. יש לה שני נמלים: אחד שאפשר לסגור, ואחד פתוח הנקרא נמל המצרי. אומרים שהבתים כאן של כמה קומות, אפילו יותר שברומא; ולכן, כשקרה רעידת אדמה, כמעט נחרבה העיר. היא ספגה נזק-רב במיצר אלכסנדרוס, אולם היא עלתה מעל צרות אלו, והתאוששה הן בגלל מיומנות אנשיה באומנות הניווט – אשר תמיד הפינויקים ככלל עלו על כל העמים – והן בגלל בתי-צביעת-פורפורה: בעיקר כי הארגמן הצורי הוכיח את עצמו כהכי יפה שיש, יש לצודו בקירוב לחוף, ושאר צרכי הצביעה קלים להשיג. רוב בתי הצביעה בעיר גורמים שהעיר מקום לא-נעים לגור, ומכל מקום המיומנות המעולה של תושביה יוצר עשירות.

פליניוס הזקן, (יתכן ויש בקטעים אלו אריכות ללא צורך)

חקר הטבע, ספר שני, מא²⁸

iam quidem lunari potestate ostrearum conchyliorumque et concharum omnium corpora augeri ac rursus minui... .

וגם ברור שהצדפות, החלזונות, והקונכיות כולם, גופם גדלים וקטנים בחזרה מכח הירח.

ספר תשיעי

[lii] firmioris iam testae murices et concharum genera, in quibus magna ludentis naturae varietas. . . . tot colorum differentiae, tot figurae planis.

[נב] עכשו נעבור לארגמונים (murex) ומשפחת הקונכיות (concha), עם קונכיות יותר חזקות, אשר במציג הטבע את אהבתו לשחק, בשלל גוניהם וצורותיהם. . . .

[liii] sed quid haec tam parva commemoro, cum populatio morum atque luxuria non aliunde maior quam e concharum genere proveniat iam quidem ex tota rerum natura damnosissimum ventri mare est tot modis, tot mensis, tot piscium saporibus, quis pretia capientium periculo fiunt. sed quota haec portio est reputantibus purpuras, conchyliia, margaritas! parum scilicet fuerat in gulas condi maria, nisi manibus, auribus, capite totoque corpore a feminis iuxta virisque gestarentur. quid mari cum vestibus, quid undis fluctibusque cum vellere non recte recipit haec nos rerum natura nisi nudos esto, sit tanta ventri cum eo societas: quid tergori parum est, nisi qui vescimur periculis etiam vestiamur adeo per totum corpus anima

[נג] אבל למה אני מזכיר את הזוטות האלו, כשמאף מקור לא יוצא השחיתות המוסריות והמותרות יותר ממשפחת הקונכיות? נכון הוא שהים הכי מזיק לבטן מכלל הטבע: ברוב מיניו, רוב מנותיו, רוב טעמיותו של דגים – אשר ערכם בהתאם לסיכון תפיסתם. ואף גם זאת מה חשיבותה ביחס לפורפורה, קונכיליא, ופנינים! לא היה מספיק, כמובן, שהים ישאר בגרון, בלי לנשוא על הידים, האזנים, הראש, וכל הגוף – הגברים כמו הנשים. מה הקשר בין הים לבגדינו, בין הגלים הגואים והצמר. ודוקא כאן – בחלק טבע זה – לא נאות שיקבל אותנו אם לא בלי בגדים. ניחא שיש ריעות בינו לבטננו; אבל מה זה שייך לגבים שלנו? האם לא מספיקה ההסתכנות עבור אכילה שעכשו גם

²⁸ התרגום לדברי פליניוס מיוסד על ג' תרגומים שונים באנגלית, לבד בדיקה מדוקדקת במילון הלטיני.

hominis quaesita maxime placent.

עבור הלבשה מגיעים עד כדי כך. כל כך נכון הוא: לכלל הגוף, מה שהאדם משיג בהסתכנות נפשו מהווה שיא ההנאה.²⁹

[Ix] Et hoc tamen aeternae prope possessionis est; sequitur heredem, in mancipatum venit ut praedium aliquod: conchyliis et purpuras omnis hora atterit, quibus eadem mater luxuria paria .paene et margaritis pretia fecit

Purpurae vivunt annis plurimum septenis. latent sicut murices circa canis ortum tricenis diebus. congregantur verno tempore mutuoque attritu lentorem cuiusdam cerae salivant. simili modo et murices, sed purpurae florem illum tinguendis .expetitum vestibus in mediis habent faucibus

liquoris hic minimi est candida vena, unde pretiosus ille bibitur nigrantis rosae colore subluens; reliquum corpus sterile. vivas capere contendunt, quia cum vita sucum eum evomunt. et maioribus quidem purpuris detracta concha auferunt, minores cum testa vivas frangunt, ita .demum eum expuentes

Tyri praecipuus his Asiae, Meninge Africae et Gaetulo litore oceani, in Laconica Europae. fasces huic securesque Romae viam faciunt, idemque pro maiestate pueritiae est, distinguit ab equite curiam, dis advocatur placandis omnemque vestem inluminat, in triumphali miscetur auro. quapropter excusata et purpurae sit insania. sed unde conchyliis pretia, quis virus grave in fuco, ?color austerus in glauco et irascenti similis mari

[ס] היו המרגליות קנין עולם, עוברות בירושה ונמכרות כעין נכסי דלא ניידים; אמנם את צבעי הקונכיליא והפורפורה מבלה הזמן,³¹ בכל זאת גם אותם הוליד לוקסס וערכן כשל המרגליות.

הפורפורות חיות שבע שנים לכל היותר. נחבאות עם עליית כוכב הכלב¹ שלושים יום כארגמונים (Murex).³² מתגודדות באביב, מתחככות אשה ברעותה, ומפרישות מעין שעווה מתמשכת. כן עושים גם הארגמונים, אך באמצע גרונן של הפורפורות תמצא את אותה הבלוטה המבוקשת לצביעת בגדים.

שם מצוי העורק הלבן, המכיל מעט ליחה; ממנו נמצצת הליחה היקרה הנוצצת בצבע ורד כהה; יתר הגוף נטול-ערך הוא. משתדלים לצוד אותן בעודן חיות, שכן הן מקיאות את הליחה עם חייהן. מהפורפורות הגדולות מוציאים [את הליחה] לאחר הסרת הקונכיה, את הקטנות משברים חיות יחד עם קונכיתן והן יורקות כך את ליחתן.

הפורפורה המשובחת מצויה בצור שבאסיה, במנינקס³³ של אפריקה, בחופי גייטוליא³⁴ של האוקיאנוס, ובלקוניה³⁵ של אירופה. את דרכה של הפורפורה פילסו אגודות השבטים והגרזנים הרומאים;³⁶ היא היתה להוד הנעורים, הפרידה בין פרשים לסנאטורים, ריצתה את האילילים, פארה כל לבוש ומקומה בתהלוכות הנצחון ליד הזהב היה. כך מתורץ טרוף-הדעת למען הפורפורה; אבל מנין לה ל'קונכיליא'³⁷ ערכה הרב, אשר צבעה

²⁹ להעיר מקידושין (פב, ע"א): "הספנין רובן חסידים", ופרש"י, "שפורשין למקום הסכנה ותמיד הם ברעדה יותר מן הגמלין" שנקראו כשרים בלבד, משום "שפורשין למדברות למקום גדודי חיות וליסטין ויראים לנפשם ומשברים לבם למקום" – יוצא שהים יותר מסוכן תמיד מהמדבר עם לסטיו וחיותיו. ובשר"ע?? או"ח סימן תרי"ג, ה' שאסור ליכנס במים רודפים העולים יותר מהמתניים – ק"ו בים התיכון בשעת זעפן. ובזה מובן יוקר הפורפורה והתכלת.

³⁰ מכאן ביסודו מתרגומו של ד"ר מאיר שש. הוא תמיד מתרגם המילה 'פורפורה' כשם הבריה 'כ'ארגמונית', או כ'ארגמן' כשמתאר גוון; ו'קונכיליא' הוא מתרגם כ'תכלת'. וזה גם דעתי, אמנם על זה עצמו אנו דנים, ורק יבלבל העובדות אם אתרגם המלים כך.

³¹ את הבגד, ולא הצבע, כמבואר.

³² אותם שאין לצבוע מהם. למעלה בספרו (פרק מא) הוא מתאר אותם כשונים מהפורפורה.

³³ האי ג'רבה של טוניסיה.

³⁴ מרוקו של היום.

³⁵ החוף הדרומי של חצי-אי פליפונסוס ביון.

³⁶ סמלי רומי-הרפובליקנית.

³⁷ שש תירגם מלה זו כ"תכלת", וכן הוא דעתנו שפליניוס מיוחד שם זה לסוגי התכלת כמ"ש; אמנם בספרים אחרים משמעותה צדפות בכלל, וצבע פורפורה מחלזון בפרט.

Lingua purpurae longitudine digitali, qua pascitur perforando reliqua conchyliis: tanta duritia aculeo est. aquae dulcedine necantur et sicubi flumen inmergitur; alioqui captae et diebus quinquagenis vivunt saliva sua. conchae omnes celerrime crescunt, praecipue purpurae: anno magnitudinem implent.

[Ixi] Quod si hactenus transcurrat expositio, fraudatam profecto se luxuria credat nosque indiligentiae damnet. quam ob rem persequemur etiam officinas, ut, tamquam in victu frugum noscitur ratio, sic omnes qui istis gaudent in praemio vitae suae calleant.

concharum ad purpuras et conchyliis — eadem enim est materia, sed distat temperamento — duo sunt genera: bucinum minor concha ad similitudinem eius qua bucini sonus editur — unde et causa nomini —, rotunditate oris in margine incisa; alterum purpura vocatur canaliculato procurrente rostro et canaliculi latere introrsus tubulato, qua proseratur lingua. praeterea clavatum est ad turbinem usque aculeis in orbem septenis fere, qui non sunt bucino, sed utrisque orbes totidem, quot habeant annos. bucinum non nisi petris adhaeret circaque scopulos legitur.

Purpurae nomine alio pelagiae vocantur. earum genera plura pabulo et solo discreta: lutense putre limo et algense nutritum alga, vilissimum utrumque. melius taeniense in taeniis maris collectum, hoc quoque tamen etiam levius atque dilutius. calculenses appellatur a calculo in mari, mire aptum conchyliis, et longe optimum purpuris dialutense, id est vario soli genere pastum.

capiuntur autem purpurae parvulis rarique textu veluti nassis in alto iactis. inest his esca, clusiles mordacesque conchae, ceu mitulos vidimus. has

אורך לשונות הפורפורות כשל אצבע, בה הן אוכלות ונוקבות חלזונות אחרים, כה חזק הוא עוקצן. גוועות במים המתוקים וכן בשפכי הנהרות; אחרת, אם ניצודו, הן חיות חמישים ימים בריר שלהן. כל הקונכיות גדלות מהרה, הפורפורה במיוחד, ותוך שנה מגיעות לגודלן המלא.

[סא] אילו עברתי לנושא אחר, היה לוקסוס סבור כי הוא קופח ואנחנו אשמים באשמת רשלנות. לפיכך נשרך את דרכנו אל בתי המלאכה, למען יתמצאו אוהבי המותרות בהנאות החיים, אמנם טעם הפירות יוודע עם אכילתם בלבד.

מצויים שני מיני קונכיות להכנת צבעי הפורפורה והקונכיליא⁴⁰, אשר להם החומר הזה. ההבדל הוא בערבוב. ה'בוקינים' (bucinum)⁴¹ הוא חלזון קטן, שמו ניתן על-פי דמיונו לחצוצרה המשמיע קול (bucina); פיו עגול ובקצהו חתוך. השני נקרא בשם 'פורפורה', מקורה בולט ובו תעלה, צידה המצונר של התעלה נוטה לעבר פנים ודרכו שלוחה הלשון. ועוד זאת, מסומרת על הסליל בשווה עם שבעה עוקצים מסביב, אשר אין ל'בוקינים', אבל לשניהם טבעות כמספר שנות חייהם. ה'בוקינים' נצמד רק לאבנים ונאסף סביב הסלעים.

הפורפורות נקראות בשם אחר - 'פלאגיות'⁴², ומיניהן נפרדים על-פי המאכל וסוג הקרקע שלהן. פורפורת-הבוץ שגדלה בטיט הרקוב ופורפורת-האצות, שתיהן זולות מאד; טובה יותר היא פורפורת-הסלע, שנאספת בין סלעי הים, ממנה מפיקים צבעים קלים וחזורים; פורפורת-החלוק, שמה על חלוקי הים, מתאימה להפליא לייצור ה'קונכיליא'; הטובה ביותר לייצור צבעי פורפורה היא הפורפורה-הנודדת⁴³, מגדלים אותה במקומות רבים.

הפורפורות ניצודות בבמלכודות-נצרים קטנות, הסרוגות סריגה דלילה והמושכות לתוך המעמקים. גם פתיון יש בה - צדפות פעורות-פה ונשכניות, כפי שרואים את

³⁸ המלה קאי על ברק של עין הינשוף. שש תירגם "כחלחל-ירוק"; אולם אם הכוונה לגוון מסוים, זה יהיה כחול-מתכתי (עיין *De Coloribus*, Antonio Telesio, *Cap ii*). אולם, אפשר שכוונתו שזוהר הקונכיליא אינו מהנה, אלא מדכא, כמו הזוהר המשתקף מהים הרוגש.

³⁹ פליניוס מתלונן על מה שאנשים מפקירים הון רב על לוקסוס אפילו כשעצם הדבר אינו כל כך יפה. תיאור שלילי כזה על צבע הכחול המזהיר גם נמצא בתיאורו של אבן ההיקינתוס (אשר כנראה הוא הספיר) בספר כ"ג, פרק מ"א.

⁴⁰ או, כפי תרגומו של שש, "ארגמן ותכלת".

⁴¹ הבוקינים מזוהה עם הארגמונית אדומת פה - *Stramonita (Purpura) haemastoma*. בשאלה האם הבוקינים של פליניוס הוא החצוצרה של אריסטו, עיין ספרו של הרב הרצוג (20-22).

⁴² 'ימיות' - האם הכוונה דומות לים?

⁴³ שהיא נעה ונדה; או יש לתרגם 'פורפורה-מתמוגגת'.

semineces, sed redditas mari avido hiatu
revivescens, appetunt purpurae porrectisque
linguis infestant. at illae aculeo exstimulatae
claudunt sese conprimuntque mordentia. ita
pendentes aviditate sua purpurae tolluntur

[Ixii] Capi eas post canis ortum aut ante vernum
tempus utilissimum, quoniam, cum cerificavere,
fluxos habent sucos. sed id tinguentium officinae
ignorant, cum summa vertatur in eo. eximitur
postea vena quam diximus, cui addi salem
necessarium, sextarios ferme centenas in libras;
macerari triduo iustum, quippe tanto maior vis,
quanto recentior, fervere in plumbo, singulasque
amphoras [centenas] aquae, quingentenas
medicaminis libras aequali ac modico vapore
torreri et ideo longinquae fornacis cuniculo. ita
despumatis subinde carnibus, quas adhaesisse
venis necesse est, decimo ferme die liquata
cortina vellus elutriatum mergitur in
experimentum et, donec spei satis fiat, uritur
liquor. rubens color nigrante deterior

quinis lana potat horis rursusque mergitur
carminata, donec omnem ebibat saniem. bucinum
per se damnatur, quoniam fucum remittit: pelagio
ad modum alligatur nimiaeque eius nigrityae dat
austeritatem illam nitoremque qui quaeritur cocci.
ita permixtis viribus alterum altero excitatur aut
adstringitur

summa medicaminum in libras . . . vellerum
bucini ducenae et e pelagio CXI. ita fit amethysti
colos eximius ille. at Tyrius pelagio primum
satiatur in matura viridique cortina, mox
permutatur in bucino. laus ei summa in colore
sanguinis concreti, nigricans aspectu idemque
suspectu refulgens. unde et Homero purpureus
dicitur sanguis

[Ixi] Purpurae usum Romae semper fuisse video,
sed Romulo in trabea. nam toga praetexta et
latiore clavo Tullum Hostilium e regibus primum
usum Etruscis devictis satis constat
Nepos Cornelius, qui Divi Augusti principatu
obiit: Me, inquit, iuvene violacea purpura vigeat,
cuius libra denariis centum venibat, nec multo

הצדפות mitulo. הם גוועים וקרובים למות, אך בבואם
לים חוזרים לאיתנם בנשימה תאבה. הפורפורות
מסתערות עליהם ומתקיפות אותם בלשונות מושטות.
הצדפים נרגזים מהעקיצות, נסגרים ולוחצים אותם
בנשיכה. כך ניתלות הפורפורות בתאוותנותן ונישאות.⁴⁴

[סב] הזמן המועיל ביותר לצוד אותן הוא אחר ראשית
הקיץ או לפני האביב, כי אז מפרישות ריר והליחה
שלהן נזילה; אמנם בתי המלאכה אינם יודעים זה, אבל
כלל אמיתי הוא. כפי שאמרנו לעיל, מוציאים לאחר
מכן את העורק, לכך מוסיפים את המלח הדרוש
בשיעור שישה חלקים לכל מאה ליטראות; יש להשרות
שלושה ימים, וכוחו יגדל ככל שטרי יותר; לאחר מכן
מבשלים בעופרת; למאה כד נוזל מקביל תוצר של
חמש-מאות ליטראות; האידוי לייבשו ייעשה במעלת-
חום מתונה ודרך צינור מכבשן מורחק. מסירים את
בשרה, אשר - כמוכן - נדבק לעורק, וביום העשירי
טובלים לדוד חתיכת צמר מכובס לנסיון. כל עוד
שמחכים שישביע רצון, מרתיחים הנוזל. הצבע האדום
בהיר וזול מהכהה.

הצמר סופג חמש שעות, טובלים שוב, עד כי יגמא את
כל הריר המורעל. הבוקינום איננו יקר, כי צבעו מדהה;
מוסיפים לפלאגי ואז תקבל את אפלוליות הצבע הכהה
ואת הזוהר של השני המבוקש כל כך. כשמערבבים
אותם, יחזק הצבע או יכהה.

לצביעת ...{חסר במקור} ליטראות צמר מהבוקינום זקוקות
למאתיים ליטראות, מהפלאגי - מאה ואחת-עשרה
ליטראות. כך מתקבל צבע האחלמה המפורסם. את
הצבע הצורי מכינים: תחילה משרים בפלאגי בעוד
הבישול בראשיתו והנוזל לא מוכן; לאחר מכן מעבירים
להשריה בבוקינום. שבחו הרב הוא, שצבעו כשל הדם
הקרוש, מראהו כהה מלפנים, ומן הצד מחזיר אור נוצץ;
זהו אשר מספר הומרוס עליו "דם (בגוון) פורפורי".

[סג] יודע אני, שצבע הפורפורה היה בשימוש ברומא
תמיד, אבל בזמן רומולוס⁴⁵ רק בלבוש המלכים.
אומרים, שטולוס הוסטיליוס⁴⁶ הכניס לאופנה את
הטוגה והטוניקה בעלות שולי הארגמן לאחר הנצחון
על המלכים האטרוסקים. ק' נפוס⁴⁷ שנפטר בזמן
אוגוסטוס האילי, סיפר: "בימי נעורי הפורפורה הסגול

⁴⁴ כבר ראינו ועוד נראה שצידתן איננו תלוי בדיוק בנשיכת ואחיזת הצדפים. אולם זה דרכו בפורו להסיף מוסר נגד רדיפת
התאוות; וכאן הוא בא עם מוסר השכל שהרודף נהפך לנרדף, ובדבר אשר זדו - עליהם.

⁴⁵ המייסד האגדתי ומלך הראשון של רומא (ג' אלפים - שנת כ"ח לאסא מלך יהודה).

⁴⁶ מלך רומא השלישי (ג' פ"ח - שנת כ"ח ליהואש מלך יהודה).

⁴⁷ קורנליוס נפוס היה היסטוריון, ביוגרף ומשורר רומאי, שחי בין השנים 99-24 לפנה"ס (בערך מאה שנה לפני חורבן
הבית).

post rubra Tarentina. huic successit dibapha Tyria, quae in libras denariis mille non poterat emi. hac P. Lentulus Spinther aedilis curulis primus in praetexta usus inprobabatur. qua purpura quis non iam, inquit, triclinaria facit? Spinther aedilis fuit urbis conditae anno DCXCI Cicerone consule. dibapha tunc dicebatur quae bis tincta esset, veluti magnifico inpendio, qualiter nunc omnes paene commodiores purpurae tinguuntur.

[lxiv] In conchyliata veste cetera eadem sine bucino, praeterque ius temperatur aqua et pro indiviso humani potus excremento. dimidia et medicamina adduntur. sic gignitur laudatus ille pallor saturitate fraudata tantoque dilutior, quanto magis vellera esuriunt.

Pretia medicamento sunt quidem pro fertilitate litorum viliora, non tamen usquam pelagii centenas libras quinquagenos nummos excedere et .bucini centenos sciant qui ista mercantur inmenso.

[lxv] Set alia e fine initia, iuvatque ludere inpendio et lusus geminare miscendo iterumque et ipsa adulterare adulteria naturae, sicut testudines tinguere, argentum auro confundere, ut electra fiant, addere his aera, ut Corinthia. non est satis abstulisse gemmae nomen amethystum; rursum absolutum inebriatur Tyrio, ut sit ex utroque nomen inprobum simulque luxuria duplex, et cum confecere conchyliia transire melius in Tyrium putant.

paenitentia hoc primo debet invenisse, artifice mutante quod damnabat. inde ratio nata, votum quoque factum e vitio portentosis ingeniis, et gemina demonstrata via luxuriae, ut color alius operiretur alio, suavior ita fieri leniorque dictus; quin et terrena miscere coccoque tinctum Tyrio

בא לאופנה, אשר מחירו היה מאה דינר הליטרה, ולאחר מכן בא האדום הטרנטיני.⁴⁸ בעקבותיו בא הפורפורה הצורי, שהוכן בהשראה כפולה ושלא תוכל לקנותו אפילו באלף דינר הליטרה. גינו את לנטולוס ספינתר,⁴⁹ מי שהשתמש ראשון בטוגה בעלת שולי פורפורה. הוסיף עוד ואמר נפוס: "מי לא מכין בימינו את ספת הסעודה שלו מאריגי פורפורה?". ספינתר היה אידיל⁵⁰ בשנה ה-691 שמאז ייסוד העיר, בשנת הקונסולאט של קיקרו.⁵¹ כל אריג, שצבעו בפורפורה ושהוכן בהשרייה כפולה, יוצר בהוצאות רבות, אם כי היום צובעים כמעט כולם בפורפורה כזה.

[סד] אחרת היא ההכנה לבגדי הקונכיליא, ללא בוקינום; מערבבים לנוזל מים ובאותו שיעור גם הפרשה נוזלית של אדם.⁵² מוסיפים עוד מחצית הכמות של התוצר. כך יוצא אותו צבע חורון בעושר מזויף, שרבים מהללים, והוא בהיר יותר, ככל שהצמר להוט לרוות את צמאונם.⁵³

ערך התוצר זול בהתאם לפוריות החוף; מחיר הפורפורה הפלגי אינו עולה על חמש-מאות ססטרקיוס⁵⁴ עבור מאה ליטראות, פורפורה הבוקינום לא יקר משל מאה ססטרקיוס, אך יודעים גם על מחירים מופרזים.

[סה] שונה היא התחלתו משסופו: נעים להשתעשע בהוצאות כספיות ולחבר שעשוע לשעשוע; לזיף, אשר כבר זיף הטבע; כאילו צבעת את צב השריון (הצבעוני) וערכת כסף בזהב שייצא לך נתך 'ענבר' ולהוסיף להם עוד נחושת, למען תקבל תמכת קורניתית. לא די שנטלת מהאבן היקרה את השם 'אחלמה' וייצרת מחדש תוך השרייה בפורפורה צורי; משניהם שם לשמצה ומותרות כפולות יצאו; ובעת שעשו צבע קונכיליא, סברו כי מוטב לעבור ולהכין פורפורה צורי. אכן חייב האדם להתחרט על מעשים כאלה, כי השינוי המלאכותי יפחית מהערך. מכאן יצאה המחשבה, שמשיאה התגשמה שאיפה שמראה מוזר לה; קמו שתי דרכים למותרות; שצבע מכסה את רעהו ואמרו, שכך הצבע נעים ורך; זאת ועוד, מערבבים את

⁴⁸ מעיר-נמל טרנטום שבדרום איטליה.

⁴⁹ אריסטוקרט רומאי, שנודע בפזרנותו בעת שכיהן כאידיל (63 לפנה"ס) וכפריטור (60 לפנה"ס).

⁵⁰ אחד משני המגיסטרטים האחראים על הרחובות, השווקים, המשקלות והמידות והסדר הציבורי.

⁵¹ שנת ג' תרצ"ט – שנת מלחמת האחים אריסטובלוס והורקנוס וירושלים למס עובד של רומי.

⁵² בתרגומו של הולנד (מלפני 400 שנים) הוא כותב להיפך: שלקונכיליא לא מוהלים את המים במי-רגלים – משא"כ בצבעי פורפורה.

⁵³ שאר התרגומים כותבים להיפך – ככל שפחות סופג יהא יותר בהיר.

⁵⁴ רבע דינר/ארבע איטריום. באותה תקופה 6.67 ק"ג חטה עלה 7 ססטרקיוס.

התוצר בצמח יבשתי, ואשר כבר נצבע כך צובעים
בשני לגוון צורי, כך יצאה ההיסגינום.⁵⁵

ספר כא, כב

et de odoratis floribus satis dictum. in quibus
unguento vicisse naturam gaudens luxuria
vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore
commendantur. hos animadverto tris esse
principales:

rubentem in cocco, qui a rosae nigrantis gratia
nitido trahitur suspectu et in purpuras tyrias
dibaphasque ac laconicas;

amethystinum, qui a viola et ipse in purpureum,
quemque ianthinum appellavimus. genera enim
tractamus in species multas sese spargentia

tertius est, qui proprie conchylii intellegitur,
multis modis: unus in heliotropio et in aliquo
exilis, plerumque saturator; alius in malva ad
purpuram inclinans; alius in viola serotina
conchyliorum vegetissimus. paria nunc
componuntur, et natura atque luxuria depugnant.

iam vero infici vestes scimus admirabili fuco,
atque, ut sileamus galatiae, africae, lusitaniae
grani coccum imperatoriis dicatum paludamentis,
transalpina gallia herbis tyria atque conchyliis
tinguit et omnes alios colores. nec quaerit in
profundis murices seque obiciendo escam, dum
praeripit, beluis marinis intacta etiam ancoris

דברנו מספיק על הפרחים הריחניים. המותרות, שמחות
בנצחונן על הטבע במרוקיהן, ממשיכות להתחרות
בצבעי הפרחים הראויים לשבח, עם צבעי האריגים.
כאן אציין שלשה הצבעים העיקריים:

האדום של תולעת-שני,⁵⁶ מחן הורד הכהה⁵⁷ אשר –
כשמסתכלים בו בבהירות – נמשכת עד פורפורות
הצורית,⁵⁸ הדו-צבועה, והלקונית;

עין האחלמה⁵⁹, אשר מהסיגלית עצמה עוברת
לפורפורה שאנחנו קורא בכללה יתניום (צבע
הסיגלית). אנחנו מדברים על כללי הצבעים אשר כל
אחד מתפרט לגוונים רבים.

השלישי ידוע במיוחד כ'קונכיליא', בגוונים רבים. אחד,
של ה'הליוטרופיום',⁶⁰ אשר לפעמים צבוע מעט, ועוד
רבים – רויים. אחר, של החלמית שנוטה לפורפורה.⁶¹
אחר, של הסיגלית-המאוחרת,⁶² הוא הקונכיליא הכי-
מבריק. עכשו, שהשווינום יחד, הטבע והמותרות
יילחמו זה בזה.

ספר כב, ג

וגם ברור שאפשר לצבוע מצמחים גוונים נפלאים, גם
בלי להזכיר הגרגירים⁶³ הגאלאטיים, האפריקאים,
והלוסיטנאים – השני המוקדש למדי האלופים. גאול
שמעבר לאלפים יכולה לצבוע צורי וקונכיליא – וכל
הגוונים – מצמחים. וזה בלי לחפש בעמקות את
הארגומנים ולהציע את עצמו כמאכל למפלצי הים כל

⁵⁵ עיין הערה 30; עד כאן מיסוד תרגומו של ד"ר שש.

⁵⁶ Error! Reference source not found.

⁵⁷ Error! Reference source not found.

⁵⁸ Error! Reference source not found.

⁵⁹ Error! Reference source not found.

⁶⁰ בספר ב, מא ובספר כז, כט, פליניוס מתאר את ההליוטרופיום כפרח בגוון *cæruleum*, היינו כחול ממש, ובסוף היום, אחרי שעקבה את השמש כל היום אפילו ביום המעונן, סוגרת את פרחיה. לא ידוע כיום פרח כזה (ודאי לא עוקץ-העקרב); אמנם, בתיאורו של הפרח כבר ידענו הגוון המבוקש.

⁶¹ בספר כ, פד, פליניוס מדבר על זנים שונים של חילמית, אבל לא על צבעם. יש בעיקר שני זני חילמית: חילמית 'עגול-עלה' עם עלים גדולים ופרח קטן – *Malva neglecta* (Error! Reference source not found.); וחילמית-היער – *Malva sylvestris* (Error! Reference source not found.).

⁶² גם בפרק יד כתב שיש ה' זני סיגלית שהאחד – קלתיא – פורחת בסתיו ואין לה שום ריח. לא ידוע על סיגלית אמיתית כזה, ומכל הצעות החוקרים השונים, היחיד שנראה (עקב עונת התפרחת) הוא הגנציאנה-המצויצת (Error! Reference source not found.). בקיצור, העיקר חסר מן הספר.

⁶³ לכאורה הן סוגים של תולעת-שני. מחלוקת ישנה מלפני 'העת-החדשה' אם תולעת שני היא מהצומח או החי; ברור שפליניוס חשב אותה מהצומח – ונדבר עוד על זה לקמן.

scrutatur vada, ut inveniatur per quod facilius
matrona adultero placeat, corruptor insidietur
nuptae: stans et in sicco carpit, quo frugem modo.
sed culpant ablui usu; alioqui fulgentius instrui
poterat luxuria, certe innocentius.

עוד שהוא חוטף שללו וסוקר המצולות שלא נגע בהם
עוגן, רק כדי לגלות אמצעי למטרונותא למצוא חן
בעיני נואפה ולמושחת לארוב לנשואה. בעמידה על
היבשה הם יכולים לקטוף הצבעים כמו שאוספים
התבואה. אולם, יש המגרעת שצבעים אלו מתדהים
בכביסה; בכל היבט אחר, לוקסס היה יכול להיות
מקושט ביותר בהיקות – ובודאי בלי הסתכנות.

siduntque rimae subito et opprimunt operatos, ut
iam minus temerarium videatur e profundo maris
petere margaritas atque purpuras. tanto
nocentiores fecimus terras!

ספר XXXIII, .xxi. [מדבר על מכרות הזהב]
סדקים מתמוטטים פתאום וקוברים את העובדים, כך
שלמעשה נראה פחות נועז לדלות פנינים ופרפורא
ממצולות ים. עד כדי כך עשינו את הארץ מזיקה! . . .

E reliquis coloribus, quos a dominis dari diximus
propter magnitudinem pretii, ante omnes est
purpurissimum. creta argentaria cum purpuris pariter
tingitur bibitque eum colorem celerius lanis.
praecipuum est primum, fervente aheni rudibus
medicamentis inebriatum, proximum egesto eo
addita creta in ius idem et, quotiens id factum est,
elevatur bonitas pro numero dilutioris sanie.

ספר XXXV, .xxvi. משאר הצבעים שאמרנו עליהם
שבעל הבית מספקם בגלל יוקר מחירם, הפורפוריסום⁶⁴
הוא במקום הראשון. צובעים חימר-כסף⁶⁵ בפורפוא
כמו ששורים צמר. המובחר הוא הראשון להתבשל
בירה ולהרוות מהחומר כמו שהוא. מיד שמוציאים את
זה, מוסיפים חימר לאותו דבר, וכל פעם שעושים את
זה, לפי המספר [שצובעים בו] מתדלדל הנוזל מאיכותו.

Ab hoc maxime auctoritas Indico. ex India venit
harundinum spumae adhaerente limo. cum
cernatur, nigrum, at in diluendo mixturam
purpureae caeruleique mirabilem reddit. alterum
genus eius est in purpurariis officinis innatans
cortinis, et est purpureae spuma. qui adulterant,
vero Indico tingunt stercora columbina aut cretam
Selinusiam vel anulariam vitro inficiunt.

.xxvii. אחרי זה האינדיגו [קלא אילן] נחשב מעל הכל.
הוא בא מהודו, והוא כרפס הנדבק לקצף הקנים.⁶⁶
כשהוא מנופה, הוא שחור; אבל כשמדללים אותו הוא
מיוזג נפלא של פורפוא וקאירוליום.⁶⁷ סוג אחר⁶⁸ של
זה הוא ממפעלי הפורפוא והוא קצף הפורפוא.⁶⁹ כדי
לזייפו, צובעים דביונים עם אינדיגו אמיתי, או צובעים
חימר-סלינוסי או אנולארי עם איסטיס. . . .

fit et album et murrina aut hyacinthos . . .
sappirosque imitatum et omnibus aliis coloribus.
. . .

ספר XXXVI, .lxvii. [אובסיאן, סוג זכוכית מכוש] עושים
אותו לבן או כמו מוררהין⁷⁰ או דומה להיקינתא וספיר, או
בכל שלל הצבעים.

quarto loco numerantur hyacinthizantes, quinto
quos aëroidis vocant, . . . postremi crystallo
similes.

ספר 37, 20
[התשישי; הוא מפרט שמונה סוגים/גוונים] . . . מונים
במקום הרביעי את ה'היקינת-גוון', חמישי – את הנקרא
'כאור' . . . ואחרון – הדומה לבדולח.⁷¹

⁶⁴ היינו פיגמנט פורפוא לציוור.

⁶⁵ היינו חימר שמשתמשים בו להבריק כסף. צובעים את החימר בפורפוא ואז מציירים בו.

⁶⁶ כששורים קני צמח האינדיגו, מתחיל תסיסה וגושי הצבע מתרוממים בצד הקצף – תיאור קרוב, ולא מדויק, איך מפיקים
שצבע מהצמח.

⁶⁷ מינרל שנקרא על שם צבעו - 'עין-הרקיע'.

⁶⁸ שמשתמשים בו בתור אינדיגו.

⁶⁹ שעל פני היורה.

⁷⁰ סוג אבן לא מזוהה שפסלו ברומא.

⁷¹ ומכאן ש'כאור' אין הכוונה בלי צבע ושקוף כמו הבדולח.

est in his carbunculi tenuior ignis, est amethysti fulgens purpura, est smaragdi virens mare, cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. alii summam fulgoris Armenia colori pigmentorum aequari credunt, alii sulphuris ardentis flammae aut ignis oleo accensi.

21 [אבני האופל] הן כמו השלהבת העמומה⁷² של הנופק, הפורפורה הבוהק של האחלמה, [ו]ירוקת הים של הברקת – כולם בשווה מבריקים בתערובת שלא תיאמן. יש הסבורים שהברק הרב שלהן משתווה לזה של הצבע הארמני מבין הצבעים. ואחרים שהוא מגיע לברק הלהבות של הגופרית הבוררת או של אש שהוצתה באמצעות שמן.

אייליאנוס

טבע הבעלי-חיים, ספר שביעי, לד

Ἡ πορφύρα λίχυνον ἐστὶν ἰσχυρῶς, καὶ ἔχει γλῶτταν προμηκεστέραν, καὶ διείρει διὰ παντὸς οὐπερ ἄν καὶ δύνηται, καὶ διὰ ταύτης ἔλκει ὅσα ἐσθίει, καὶ διὰ ταύτης δὲ ἀλίσκεται. καὶ ὁ τρόπος τῆς θήρας ἐκείνός ἐστι. διαπλέκεται κυρτὶς μικρὰ μὲν, πυκνὴ δὲ καὶ ἐντὸς ἔχει στρόμβον, καὶ διείρται οὗτος ἐν τῇ κυρτίδι μέση. ἀγώνισμα οὖν τῇ πορφύρᾳ διατείνει τὴν γλῶτταν ἐστὶ καὶ ἐφικέσθαι αὐτοῦ καὶ ἀνάγκη πᾶσαν αὐτὴν προβάλλειν, εἰ μέλλοι μὴ ἀμαρτήσεσθαι οὐ γλίχεται. καὶ ἐμβαλοῦσα τὴν γλῶτταν ἐκμυζᾷ, εἶτα διώδησεν αὐτῇ ἡ γλῶττα ὑπὸ πλεθμονῆς, καὶ ἐξελεύσας ἀδύνατος ἐστὶν αὐτῆς. μένει τοίνυν ἄλοῦσα, καὶ ὁ πορφυρεὺς αἰσθόμενος ἐθήρασε δεύτερος τὴν ὑπὸ τῆς λιχνέλας προσηρημένην.

הפורפורה מאד רעבתנית, ויש לה לשון ארוכה מאד שהיא דוחפת לכל מקום שהיא רק יכולה. בוז היא שואבת את כל מה שהיא אוכלת, ועל ידי כך היא נתפסת. כך היא ניצדת: אורגים רשת, קטנה ודחוסה, ונותנים באמצעה – צדפה. אז הפורפורה מנסה להאריך לשונה כל מה שהיא יכולה להגיע לטרפה. היא מוכרחת להוציא כל אורכה כדי שלא תחטיא את תשוקתה. אחרי שהיא תחבה לשונה, היא מוצצת עד שהיא מתנפחת משובע, ואיננה יכולה למשכה בחזרה. וכך היא נשארת, קרוב לתאווה.

ספר תשיעי, ו

Τῶν ὀστρακονώτων τε καὶ ὀστρακοδέρμων καὶ τοῦτο ἴδιον. κενώτερὰ πῶς ταῦτα καὶ κουνφότερα ὑποληγουμένης τῆς σελήνης φιλεῖ γίνεσθαι. καὶ τῶν μὲν ὀστρακονώτων ἐλέγχουσιν ὃ λέγω πορφύρα καὶ

עוד מאפיין של הקונכיות והצדפות: בכוויצת הירח הן רגילות איכשהו להיות יותר ריקות וקלות. מכלל הקונכיות הן הפורפורה... .

ספר שש-עשרה, א

Ἀνὴρ πορφυρεὺς ὅταν θηράσῃ πορφύραν, οὐκ ἐς ἀνθρώπων τροφήν, ἀλλ' ἐς ἐρίων βαφήν, εἰ μέλλοι μένειν ἢ ἐκ τοῦ ζῶου χροῖα δευσοποιὸς καὶ δυσέκνιπτος καὶ οἷα τὴν βαφήν ἐργάσασθαι γυνήσιαν ἀλλ' οὐ δεδολωμένην, μὴ λίθου καταφορᾷ διαφθείρῃ τὴν πορφύραν αὐτοῖς ὀστράκοις. ἐὰν δὲ κουνφότερα ἢ πληγὴ γένηται, καταλειφθῇ δὲ τὸ ζῶον ἔτι ἐμπνουν, ἀχρεῖός ἐστιν ἐς τὴν βαφήν ἢ δεύτερον βληθεῖσα τῷ λίθῳ πορφύρα ὑπὸ γὰρ τῆς ὀδύνης ἐξανάλωσε τὴν βαφήν ἀναποθείσαν ἐς τὸν τῆς σαρκὸς ὄγκον ἢ ἄλλως ἐκρυσταίναν. τοῦτο τοι καὶ Ὅμηρος οἰδέφασι, καὶ τοὺς ἀποθνήσκοντας ἀθρόως τῷ τῆς πορφύρας θανάτῳ καταλαμβάνεσθαι φησι, τὸ ἄδόμενον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μέτροις ἀναμείλων ἐκείνος

ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή.

כשדייגי-פורפורה תופסים פורפורה – לא לאכילה אלא לצביעת צמר – כדי שהצבע יישאר יציב ועמיד, ויפיק את הגוון האמיתי והטהור; הוא שובר אותו – הקונכיה עם הכל – במכה אחת עם אבן. אם המכה קלה מדי ונשארה בחיים, מכה שניה באבן תעשה הפורפורה בלתי-שימושית לצביעה. כי הצער גורם לפליטת הצבע, ויספג בנופח בשרה או יברח בדרך אחרת.⁷³ וזה, אומרים, היה ידוע להומרוס שאומר על אלו שמתו כולם בבת אחת שהכריע אותם מות-הפורפורה. ובשירו הוא שר הפסקה בידוע: "פורפורי המוות וחמס הגורל לקחו."

פאוסניאס

תיאור של יוון, ספר שלישי, כא, ו

⁷² יש מתרגמים, 'החודרת'.

⁷³ לא יודעים איך הצבע נעלם.

<p>θαλάσση μὲν δὴ πλὴν τοῦ Κορινθίων ἰσθμοῦ περιέχεται πᾶσα ἡ Πελοπόννησος· κόχλους δὲ ἐς βαφὴν πορφύρας παρέχεται τὰ ἐπιθαλάσσια τῆς Λακωνικῆς ἐπιτηδειοτάτας μετὰ γε τὴν Φοινίκων θάλασσαν.</p>	<p>כל פלופונסיה – מלבד מצר קורינתוס - מסובב בים; אבל הקונכיות שמשיגים אצל חוף לקוניא הם הכי מתאימים לצביעת פורפורה, לכל הפחות אחרי אלו של הים הפוניקי.⁷⁴</p>
---	---

פולקס

אונומסטיקון, ספר א', מט

<p>βῆτι τὸ θαλάττιον θήραμα. τὸ δὲ αἶμα ἐπειδὴν πυρὶ ὀμύλῃσῃ, χεῖται τε καὶ ἐξανθεῖ, καὶ τὸ μὲν ξανθίζεται, τὸ δὲ κυανανγὲς γίνεται, τὸ δὲ ἄλλο εἰς ἄλλην χροιάν τρέπεται· καὶ ὅ τι ἂν καθῆς, πᾶν τὸ συγγενόμενον τῷ αἵματι εἰς τὴν ἐκείνου χροιάν μεταχρώννυται. χαίρει δὲ ἡλίῳ ὀμυλοῦσα τῆς πορφύρας ἢ βαφῆς, καὶ ἡ ἀκτὶς αὐτὴν ἀναπυρσεύει, καὶ πλείω ποιεῖ καὶ φαιδροτέραν τὴν αὐγὴν, ἐκφοινισσομένην ἐκ τοῦ ἄνω πυρός.</p>	<p>כשמגלים הדם לאש, הוא נוזל והפרח שלו יוצא, יש אלו שמתגוונים-קסאנתין⁷⁵, ואלו שנהיה לכחול (kyanus), ובעוד אחרים – לאחרים פניו משתנים. וכל מה שמטבילים בו, כל הנוגע בדם, יצטבע כמוהו. בשמחה משתייך צבע פורפורה עם השמש, וקרנו [של השמש] מלבה, ומוסיף לבוהקה וברק-חודר לזוהרה, בהאדימה מאש מלמעלה.</p>
---	---

פאביו

פאביו קולונא חיבר בשנת שעו ספר בלטינית, פורפורה, שהוא מתאר את הפורפורה עצמה ושאר צדפות. הוא צייר ציור של דג-הפורפורה – והוא בדיוק ציור של הארגמון קהה-קוצים.⁷⁶

לסיכום: מכל הנ"ל, ברור הוא שמה שהיוונים קוראים עד היום בשם פורפורה היא בודאי אותה פורפורה מימי קדם. ונמצא שמה שרבותינו ז"ל בתקופות שונות קוראים לחלזון התכלת בשם פורפורה, ודאי נתכוונו לאותה חלזון.

ספרי חוקי הרומיים

קודקס יוסטיניאן

<p>4.40.1</p> <p><i>Imperatores Valentinianus, Theodosius, Arcadius.</i></p> <p>Fucandae atque distrahendae purpurae vel in serico vel in lana, quae blatta vel oxyblatta atque hyacinthina dicitur, facultatem nullus possit habere privatus. Sin autem aliquis supra dicti muricis vellus vendiderit, fortunarum se suarum et capitis sciat subiturum esse discrimen * VALENTIN. THEODOS. ET ARCAD. AAA. FAUSTO COM. SACR. LARG. *◇</p>	<p>11.8.2 אותו קיסר [קונסטנטינוס] אל פילקס הנציבים של האחוזה המלכותית, והצובעים והאורגים, אשר בגללם ינזקו חפצינו האישיים, וסחורה העשויה בחדרי האריגה תתקלקל, ומיזוג לא נכונה של צבעים מזהמים במפעלי הצובעים יקלקלו הבדים, צריכים למנוע פטרונות בלתי-חוקית להעסיק לתפקידים האלו. העובר על אלו ייענשו בחרב.</p> <p>ניתן באוקטובר 333</p>
<p>CJ.11.8.9: Imperatores Gratianus, Valentinianus, Theodosius, Arcadius</p> <p>Si quis naviculam functioni muricis et legendis</p>	<p>11.8.9 אותם קיסרים (גראטיון, ולנטיניאן, ותיאודוסיוס) וארקדיוס לפרינסיפיוס, מושל מחוז הפרטוריאני</p>

⁷⁴ היינו הים אצל חוף לבנון שנקרא **φοινίχα** בלשון יוון, כי האנשים שם צבעו 'אדום' – שנקרא בלשון **φοῖνιξ**.

⁷⁵ מפרשים צהוב-אדמדם, או אפילו חום, וגם 'זהוב', מ"מ מכל עיסוקי בנושא לא נראה שיש פורפורה בגווניו אלו; אולם יתכן שמדובר על כתום, ואולי בגוון זה יתכן לצבוע.

⁷⁶ Error! Reference source not found.

<p>conchyllis deputatam ausus fuerit usurpare, duarum librarum auri illatione teneatur. * grat. valentin. theodos. et arcad. aaaa. ad principium pp. * <a 385 d.Vi k.Oct.Aquileiae arcadio a.Et bautone coss.></p>	<p>מי שמעיו להשתמש בספינה המוקצה לדיוג פרופורא, ישלם שני פאונד זהב לאוצר. ניתן באקוויליה, 26 ספטמבר 385</p>
<p>4.40.1</p> <p><i>Imperatores Valentinianus, Theodosius, Arcadius.</i></p> <p>Fucandae atque distrahendae purpurae vel in serico vel in lana, quae blatta vel oxyblatta atque hyacinthina dicitur, facultatem nullus possit habere privatus. Sin autem aliquis supra dicti muricis vellus vendiderit, fortunarum se suarum et capitis sciat subiturum esse discrimen * VALENTIN. THEODOS. ET ARCAD. AAA. FAUSTO COM. SACR. LARG. * <</p>	<p>4.40.0 דברים לא ניתנים למכירה ואנשים האסורים לקנות ולמכור</p> <p>4.40.1 הקיסרים ולנטיניאן, תיאודוסיוס, וארקדיוס לפאוסטוס, שר האוצר הקיסרי</p> <p>אין רשות לאיש פרטי לצבוע או לחלק/לכתוש פורפורה, בין במשי ובין בצמר, אשר נקרא בלאטטא או אוקסיבלאטטא וגם היקניתינא. אם, אמנם, משהו ימכור בד של ארגמונים הנזכרים לעיל, דע כי רכשו – ואפילו ראשו – עומדים בסיכון החרמה.</p>
<p>4.40.2</p> <p><i>Imperatores Valentinianus, Theodosius, Arcadius.</i></p> <p>Comparandi serici a barbaris facultatem omnibus, sicut iam praeceptum est, praeter comitem commerciorum etiamnunc iubemus auferri. * VALENTIN. THEODOS. ET ARCAD. AAA. CARIOBAUDI DUCI MESOPOTAMIAE. * <</p>	<p>4.40.2 אותם קיסרים לקריובאודס, דוכס ארם-נהריים</p> <p>כמו שכבר הורנו, גם עכשו מורים שאף אחד מלבד שר המסחר אין לו הזכות לקנות משי מהזרים.</p> <p>... ניתן 15 אפריל 397</p>
<p>CJ.11.8.10: Imperatores Arcadius, Honorius, Theodosius</p> <p>Lotas in posterum sericoblattae et metaxae huiusmodi species inferri praecipimus : viginti librarum auri condemnatione proposita his, qui scrinium canonum tractant, prioribus etiam cuiuscumque officii, si statuta caelestia a quodam passi fuerint temerari. * arcad. honor. et theodos. aaa. philometori com. sacr. larg. * <a 406 d.V k.Iul.Constantinopoli arcadio a.Vi et probo conss.></p>	<p>11.8.10 הקיסרים ארקדיוס, הונוריוס, תיאודוסיוס לפילומטור, שר האוצר הקיסרי</p> <p>אנחנו מורים אשר משי צבוע בפורפורה וגלם משי של כל סוג שהוא ימסר רחוק למחסן הקיסרי. קנס של עשרים פאונד זהב יפקד על מנהלי לשכת המסים וראשי סגל הרשמי, אם יינתנו לעבור החוקים קיסריים.</p> <p>ניתן בקונסטנטינופול 27 יוני 406</p>
<p>11.9.3</p> <p><i>Imperatores Theodosius, Arcadius, Honorius.</i></p> <p>Vellera adulterino colore fucata in speciem sacri muricis tingere non sinimus nec tinctum cum rhodino prius sericum alio postea colore fucari, cum de albo omnium colorum tingendi copia non negetur: nam capitalem poenam illicita temptantes suscipient. * THEODOS. ARCAD. ET HONOR.</p>	<p>11.9.3 הקיסרים תיאודוסיוס, ארקדיוס, והונוריוס</p> <p>אנחנו לא מתירים כדי צמר צבוע עם צבע מהול לחקות [צבע] מורקסים הקדוש; וגם לא מתירים הצבוע תחילה באדום-ורד להיות צבוע אחריו בשום צבע, אבל אנחנו לא מונעים מהזכות לצבוע בד טבעי בשום צבע [אחר] . מי שינסה לעבור, יקבל עונש מות.</p>

<p>AAA. * <A XXX ></p>	
<p>11.9.4</p> <p><i>Imperator Theodosius.</i></p> <p>Temperent universi, cuiuscumque sint sexus dignitatis artis professionis et generis, ab huiusmodi speciei possessione, quae soli principi eiusque domui dedicatur. 1. Nec pallia tunicasque domi quis sericas contexit aut faciat, quae tincta conchylio nullius alterius permixtione subtexta sunt. 2. Proferantur ex aedibus tradanturque tunicae et pallia ex omni parte texturae cruore infecta conchylii. Nulla stamina subtextantur tincta conchylio, nec eiusdem infectionis arguto pectine solidanda fila decurrant. Reddenda aerario holovera vestimenta virilia protinus offerantur. 3. Nec est, ut quisquam de abiurato pretio conqueratur, quia sufficit calatae legis impunitas. 4. Ne quis vero nunc huiusmodi suppressione in laqueos novae constitutionis incurrat: alioquin ad similitudinem laesae maiestatis periculum sustinebit. * THEODOS. A. MAXININO COM. SACR. LARG. * <A 424 D.XVII K.FEBR.CONSTANTINOPOLI VICTORE VC.CONS.></p>	<p>11.9.4 מהקיסר תיאודוסיוס למקסימוס, שר האוצר הקיסרי</p> <p>כל איש ואשה מכל דרגה, עסק, אומנות, ומשפחה צרכים להמנע מהחזקת בגדים המשומרים להקיסר ובני ביתו בלבד. 1. ואף אחד לא יארג או יעשה בביתו מעיל או כתונת של משי, צבוע עם דם קונכיליא בלי למהולו עם צבע אחר. 2. כל כתונת ומעיל צבוע מצד לצד עם קונכיליא ימציאו וימסרו. לא ייארג שום חוט שתי צבוע קונכיליא, וגם לא חוטי ערב מאותו צבע יעבורו על ידי מסרק הנול. בגדי אנשים שכולו-אמיתי [מצבע פורפורה אמיתי ולא מהול] ימציאו וימסרו להאוצר. 3. ולא יתלונן אף אחד שאין פיצוי, כי חנינותו מלפני החוק מספיק. 4. כל אחד יזהר לא להלכד במלכודת החוקה החדשה הזו, כי יימצא בסיכון כמו זה של הבוגד.</p> <p>ניתן 16 ינואר 424</p>
<p>1.23.6pr.: Imperator Leo</p> <p>Sacri adfatus, quoscumque nostrae mansuetudinis in quacumque parte paginarum scripserit auctoritas, non alio vultu penitus aut colore, nisi purpurea tantummodo scriptione illustrentur, scilicet ut cocti muricis et triti conchylii ardore signentur: eaque tantummodo fas sit proferri et dici rescripta in quibuscumque iudiciis, quae in chartis sive membranis subnotatio nostrae subscriptionis impresserit. * leo a. hilariano mag. off. et patricio. * <a 470 d. vi k. april. iordane et severo cons.></p>	<p>1.23.6 הקיסר ליאו להילריאנוס, אדון המשרדים ואציל החוקים הקיסריים, שרשות חנינותו יכתב בכל מקום בדף, לא יופיע בשום דרך או צבע אחר מלבד בכתב פורפורה; זה אומר כאילו נרשמו באדום מזהיר של ארגמונים מבושלים וקונכיליות כתושות. ויהיה חוקי להביא לפני כל בית משפט ולהחשב כפסג-דין רק אלו הכתובים על פפירוס או קלף עם החותם שלנו. עשיית הדיו הקדוש הזה אינה מותרת או נתונה לאף אחד; ולא יבקש או יצפה אף אחד לעשותו; ומי שינסה לעבור על זה בזדון, אחרי החרמת רכושו, ייענש בעונש מוות כראוי לו.</p> <p>ניתן 27 מרץ 470</p>
<p>Basilic XIX, 1, lxxxii</p> <p>Nemo fucet aut distrahat purpuram, vel in serico vel in lana. Qui vero distraxent, eius bona publicantur et ipse capite punitur.</p>	<p>בסיליקא, 1, 82</p> <p>אף אחד לא יצבע או יחלק [לחלקים = ישובר] פורפורה, בין במשי ובין בצמר. מי שאמנם כן יחלק, רשוכו יחרם לצרכי ציבור ולו עונש מוות.</p>

Ut purpurae segmenta et particulae in publicis mercimoniis sint.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Οὐκ οἶδα ὅπως οἱ ἄνω τοῦ χρόνου τὴν ἀλουργίδα στολίσάμενοι αὐτοκράτορες εἰς τὸ τοιαῦτα νομοθετεῖν κατέστησαν¹, ὥστε μηδαμῶς ἀλουργόν τι μέρος ὄνιον γίνεσθαι μήτε συγχωρεῖν τινι τοιοῦτον πιπράσκειν ἢ ἐξωνεῖσθαι χρῶμα. τὸ μὲν γὰρ ὁλόκληρον ὕφασμα ἀπεμπολεῖσθαι κωλύειν, τάχα φέρει τινὰ οὐκ ἄλογον² πρόφασιν τῇ νομοθετήματι, τμήμα δὲ καὶ μερὶς βραχεῖα ὠφέλειάν τινα καὶ χρεῖαν οὐχ ὑπερκειμένην τῇ τε πιπράσκοντι καὶ τῇ ἀγοράζοντι παρεχόμενα, ταῦτα δὲ κωλύόμενα τίνα εὐπρεπῇ αἰτίαν καὶ φθόνου τῶν ὑπηκόων καθαρᾶν τῇ τοῦ νομοθέτου συστάσει³ γνώμη; ποῖα γὰρ ἐκ τούτων πρὸς τὸ ὑπερέχον τῆς βασιλείου δόξης ἢ ἐναντίωσις ἢ κοινότης ἀπαντᾷ;

Οὐκ ἀρεσκόμενοι τοίνυν τῷ δόγματι διοριζόμεθα ἡμεῖς τὰ ἀλουργὰ μέρη καὶ τμήματα, σεμνοπρεπείας μοῖραν παρεχόμενα τοῖς ὑπηκόοις ἢ χρεῖαν ἄλλην οὐκ ἀπηγορευμένην, καὶ ἀπεμπολεῖσθαι καὶ ἀγοράζεσθαι. δεῖ γὰρ μετὰ τοῦ καὶ ἄλλως εὐεργετεῖν τὸ ὑπήκοον μηδὲ σεμνοπρεπείας φθονεῖν αὐτοῖς τὴν βασιλείαν.

החוקה של ליאו השישית, חוקה פ',

בענין חלקי ושיירי פורפורה לציבור והסחר בה

אינני יודע הסיבה שקיסרים קודמים שהיו מלובשים לגמרי בפורפורה חקקו חוק ששום דבר מהסוג הזה לא ימכר, ואפילו לא התירו לאף אחד למכור או לקנות דברים מהצבע הזה. אמנם, אם אסרו למכור גליל שלם של בד פורפורה זה לא היה נחשב כבלתי סביר, אבל לאסור לזרים כל שיריים או מטלה, אשר לא יגרום לשום אי-נוחות בין מהמוכר ובין מהקונה; אי אפשר שהיה להם סיבה אחרת מלבד קנאה מנתיניהם. כי איזה רעה תצא מזה, אפילו אם ילבשו כולם בפורפורה, ויחוד הוד הקיסר מפני זה נפגע איכשהו? וכיון שאין אנחנו מסכימים לחוק הזה, הננו גוזרים שמכירת טלאיים ושיריים של אריגי פורפורה, אשר נותנים אמצעי התבלטות לנתינינו, לא ייאסר; כי אינו יאה לקיסר, אשר נותן כל כך הרבה לטובת נתיניו, לקנאות התפארת שאפשר שהם ירצו להציג.